

Waldemar Dramowicz

Międzyrzeckie archiwalia

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 3, 170-173

1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar Dramowicz
Międzyrzecz

MIĘDZYRZECKIE ARCHIWALIA

Wśród eksponatów Muzeum w Międzyrzeczu znajdują się archiwalia pochodzące z XVII, XVIII i XIX w.

Na wyróżnienie zasługują tutaj przywileje królów polskich wystawione dla mieszczan międzyrzeckich. Należą do nich:

- przywilej Jana III Sobieskiego z 1681 r. dla cechu piekarzy w Międzyrzeczu z podpisem króla i sekretarza królewskiego Krzysztofa Taranowskiego,
- przywilej Augusta III z 1752 r. dla cechu piekarzy w Międzyrzeczu z podpisem króla i sekretarza królewskiego Wojciecha Rakowskiego,
- przywilej Stanisława Augusta Poniatowskiego z 1765 r. dla cechu piekarzy w Międzyrzeczu z podpisem króla i sekretarza królewskiego Klemensa Kozłowskiego.

Dokumenty wystawione przez trzech królów polskich – to kilkustronicowe rękopisy sporządzone na pergaminie, w języku łacińskim. Do pergaminów dołączone były pieczęcie woskowe umieszczone w metalowych kapsułach i zawieszane na ozdobnych sznurkach.

Z XVII i XVIII w. pochodzą dwie księgi kościelne parafii katolickiej w Trzcielu; pierwsza z lat 1630–1732, zawierająca rejestr chrztów, małżeństw i zgonów, i druga księga – rejestr chrztów z lat 1741–1757, pisane po polsku.

Cennym archiwalnym dokumentem kościelnym jest księga akt parafii w Trzebiszewie koło Skwierzyny, w której są zapisy z lat 1803–1896 sporządzone w języku polskim, łacińskim i niemieckim.

Spośród archiwalnych dokumentów międzyrzeckich pochodzących z XIX w. wymienić należy:

- statut cechu piekarzy i koszykarzy w Międzyrzeczu z 1860 r., napisany w języku niemieckim;

- akt reaktywowania loży masońskiej w Międzyrzeczu w 1887 r. (karton, pisany gotykiem), który został znaleziony w 1969 r. w czasie rozbiórki ruin budynku loży masońskiej w Międzyrzeczu, oraz dołączony do niego wykaz imienny członków loży masońskiej *Louise zur Unsterblichkeit* w Międzyrzeczu w 1887 r.;
- akt erekcyjny budowy pomnika Bismarcka w Międzyrzeczu w 1889 r. sporządzony na kartonie i napisany gotykiem.

Do XIX-wiecznych archiwaliów należy zaliczyć dwa dzienniki urzędowe Regencji Poznańskiej Wielkiego Księstwa Poznańskiego *Posener Intelligenzblatt* z I półrocza 1827 r. i *Amtsblatt* z 1828 r., drukowane w Poznaniu w języku polskim i niemieckim.

Szczególną wartość archiwalną posiadają cztery księgi zatytułowane: *Prawa, Konstytucje y Przywileje Królestwa Polskiego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego y Wszystkich Prowincyi należących na Walnych Seymiech Koronnych uchwalone*. Księgi te pochodzą z 1733, 1735, 1737 i 1739 r. i zawierają dokładny opis uchwał sejmowych, a także traktatów międzynarodowych, nominacji urzędników i senatorów, nadań szlachectwa (indygenatów) w XVII i XVIII w., wykaz imienny urzędników poszczególnych województw i ziem XVII- i XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej.

Prawa, Konstytucje i Przwileie drukowane w Kolegium Pijarów w Warszawie – to grube księgi w kartonowych okładkach oprawionych w skórę.

Znaczną wartość archiwalną posiada 25 fotografii przedstawiających dawny Międzyrzecz (poszczególne budynki lub uliczki) z końca XIX w. i początku XX w. Najstarsza fotografia pochodzi z 1872 r. i przedstawia drewniany most na Obrze oraz ulicę Wesołą. Na uwagę zasługuje również fotografia przedstawiająca uroczystość otwarcia stacji kolejowej w Międzyrzeczu w dniu 1 czerwca 1885 r.

Interesującym materiałem archiwalnym jest album świadectw szkolnych niemieckiej szkoły podstawowej w Międzyrzeczu z lat 1906–1912. Zawarte w nim świadectwa wymieniają nazwiska uczniów szkoły, w tym wielu o polskich mianach, oraz oceny otrzymane z poszczególnych przedmiotów. W przypadku każdego ucznia podany jest adres zamieszkania, wyznanie oraz zawód wykonywany przez ojca. Przy polskich nazwiskach uczniów w rubry-

ce "wyznanie" była adnotacja: "katolickie". Na świadectwach figurują również czytelne podpisy nauczycieli.

Należy zaznaczyć, że Muzeum w Międzyrzeczu otrzymało niedawno nowe, bardzo cenne materiały archiwalne.

W dniu 14 czerwca 1994 r., podczas remontu budynku międzyrzeckiego ratusza, zdjęto kopułę z wieży ratuszowej. Nad kopułą znajdowała się miedziana kula, a wewnątrz kuli w blaszanej puszcze zostały znalezione trzy dokumenty:

- 1) maszynopis zawierający uwierzytelniony odpis treści dokumentu opisującego moment uroczystości otwarcia w 1751 r. ratusza międzyrzeckiego, odbudowanego po pożarze miasta w 1731 r. Na uroczystości był obecny biskup poznański Teodor książę Czartoryski, wojewodowie: poznański, kaliski, inowrocławski i rawski oraz burmistrz Jakub Kintzel, radni miejscy i licznie zgromadzeni mieszkańcy Międzyrzecza.

Maszynopis jest sporządzony w języku niemieckim. Jednak należy przypuszczać, że oryginalny dokument z 1751 r., który zaginął, był napisany po polsku, został znaleziony w wieży ratuszowej podczas remontu w 1924 r. i przetłumaczony na język niemiecki;

- 2) maszynopis zawierający odpis treści dokumentu opisującego uroczystość oddania w 1828 r. do dyspozycji władz miejskich budynku ratusza, odbudowanego po pożarze w 1827 r. Dokument był podpisany przez ówczesnego burmistrza Moritza Browna.

Oryginalny dokument z 1828 r. nie zachował się. Był spisany na pergaminie w języku niemieckim. Został znaleziony w czasie remontu ratusza w 1924 r. i prawdopodobnie przekazany do archiwum, natomiast do wieży został włożony jego odpis;

- 3) dokument, napisany na pergaminie gotykiem, zawierający opis uroczystości otwarcia ratusza po remoncie kapitalnym w 1924 r. z podpisem ówczesnego burmistrza Paula Harta.

Ponadto w czerwcu 1994 r. podczas remontu wieży ratuszowej oprócz tych trzech dokumentów znaleziono:

- 42 fotografie i 24 widowkówki przedstawiające Międzyrzecz na początku XX w. (do 1924 r.),

- 27 kartek żywnościowych na zakup chleba, mięsa, masła i cukru,
- 30 znaczków pocztowych,
- 6 znaczków wystawionych przez placówkę pomocy społecznej,
- banknoty – w tym dwa banknoty miasta Międzyrzecza o nominale 1.000.000 marek i 500.000 marek drukowane w okresie inflacji w 1923 r.,
- monety z XVII, XVIII i XIX w., z których najstarsza to tynf z 1664 r.

Archiwalia znalezione w wieży ratuszowej wzbogaciły ekspozycję Muzeum w Międzyrzeczu.

Ponadto kilkanaście lat temu znaleziono w kotłowni budynku Urzędu Gminy w Bledzewie stare dokumenty sporządzone przez władze miejskie Bledzewa (do 1945 r. Bledzew miał prawa miejskie). Akta z Bledzewa – rękopisy z ostatnich lat XVIII w. (po 1793 r.) i z XIX w. – dotyczą zarządzeń władz miejskich z tego okresu. Były pisane po niemiecku. Ostatnio wzbudziły zainteresowanie niemieckiego duchownego, księdza Reichego urodzonego w Bledzewie, a zamieszkałego obecnie w Bambergu w RFN. Ksiądz Reicho sporządził już kserokopie tych akt i zamierza je wykorzystać do napisania publikacji na temat dziejów Bledzewa.

Zaznaczyć należy, że materiały archiwalne znajdujące się w ekspozycji Muzeum w Międzyrzeczu są cennym źródłem badania przeszłości Międzyrzecza i stanowią dowód polskości Ziemi Międzyrzeckiej.